Ćwiczenia artykulacyjne - wymowa samogłosek

Ćwiczenia artykulacyjne to przede wszystkim prawidłowe wymawianie głosek w izolacji, a także ćwiczenia w wypowiadaniu tekstów.

Samogłoski pełnią bardzo ważną rolę w języku polskim, są bowiem warunkiem pięknej, wyrazistej i starannej wymowy. Ponadto:

- angażują prawą półkulę mózgu odpowiedzialną za myślenie globalne (całościowe)
- są elementem sylaby oraz nośnikiem akcentu
- za ich pomocą możemy wyrażać uczucia i emocje.

Samogłoski pojawiają się w mowie dziecka najwcześniej, bo około 1-2 roku życia samogłoski ustne: a, o, u, i, y, e. Około 2-3 roku życia, dzieci zaczynają wymawiać samogłoski nosowe: ę, ą.

Samogłoski można wypowiadać w izolacji oraz przedłużać ich artykulację. A w związku z tym, iż mają wysoką głośność, słyszymy je wyraźniej. Jeżeli chcemy, by dziecko posługiwało się pięknym językiem możemy przeprowadzać z nim zabawy z samogłoskami. Ćwiczenia wykonujemy przed lustrem demonstrując dziecku układ narządów mowy (języka i warg). U osób starszych ćwiczenia te mogą służyć poprawie dykcji.

Propozycje ćwiczeń:

„Rozgrzewka” - wymawiamy głoski w izolacji:

- głoska "a" - język układamy płasko i swobodnie na dnie jamy ustnej, przy opuszczonej żuchwie szeroko otwieramy usta
- głoska "e"- język przesuwamy do przodu, spłaszczamy wargi, a kąciki ust cofamy jak do uśmiechu
- głoska "o"- wargi wysuwamy do przodu i zaokrąglamy je, a język cofamy i uwypuklamy
- głoska "u"- wargi wysuwamy do przodu tak, aby szpara ust utworzyła otwór jak przy gwizdaniu, język cofamy
- głoska "i" - wargi rozciągamy w uśmiechu tak by przywierały do łuków zębowych, język układamy z przodu, a jego grzbiet zaokrąglamy.

"Zabawy artykulacyjne z samogłoskami":

- *Jaka to samogłoska ?*
  Układamy usta w sposób charakterystyczny dla danej samogłoski. Dziecko zgaduje o jaką samogłoskę chodzi i wymawia ją głośno.

- *Wymawiamy samogłoski*
  Wymawiamy kolejno samogłoski ustne, najpierw oddzielnie (staccato), a potem płynnie (legato). Po demonstracji ćwiczenia, dziecko naśladuje sposób jego wykonania. Zwracamy uwagę na wyraźną pracę warg, np.:

  a.....a.....a.....aaaaaaa,
  o.....o.....o.....oooooo,
  u.....u.....u.....uuuuuu,
  e.....e.....e.....eeeeeee,
  y.....y.....y.....yyyyyy,
  i.....i.....i.....iiiiiiiii.

- *Wymawiamy oddzielnie samogłoski*: a.....o.....u.....e.....y.....i
  a potem łącznie: aouyei - ćwiczenie powtarzamy trzy razy.

- *Wymawiamy kolejno samogłoski*: a.....o.....u.....e.....y.....i: bez użycia fonii (poruszamy jedynie wargami), szeptem, półgłosem oraz głośno.

- *Wyraźnie wymawiamy kolejne pary samogłosek*:
  a-o, a-o, a-o .....
  a-e, a-e, a-e ....
  a-u, a-u, a-u ....
  a-i, a-i, a-i ....
  a-y, a-y, a-y ....
  u-i, u-i, u-i ....
  Dzieci młodsze mogą wymawiać w/w dźwięki naśladując odgłosy pojazdów np. karetki, policji, straży.

- *Zawody: Kto dłużej?*
  Informujemy dziecko, iż po głębokim wdechu powietrza nosem jak najdłużej będziemy wymawiali wybrane samogłoski np.: aaaaaa....., ooooooo....., uuuuu...., iiiiiii....., eeeeee...., yyyy..... .

- *Zabawa "Uczucia i emocje":*
  Za pomocą samogłosek wyrażamy z dzieckiem przed lustrem emocje i uczucia wzmacniając ich wyraz mimiką twarzy oraz barwą głosu np.:

  "o" - zdziwienie, strach, złość
  "a" - zaskoczenie, zdziwienie
  "u" - podziw, zdziwienie
  "y" - zastanowienie, niepewność
  "i" - lekceważenie
  "e" - dezaprobata, płacz.

- *Wyśpiewane samogłoski*
  Zadaniem dziecka jest zaśpiewanie ciągu samogłosek (np.: a e u e y i u e a) na melodię piosenki pt.: „Wlazł kotek na płotek” lub "Jedzie pociąg z daleka" z wybrzmiewaniem samogłosek (np.: aeoiuea, aeoiuia, aeoiuia, aeoiuia .... uuu...).

- *Recytowanie wierszyka Wandy Chotomskiej pt.: "Maszyna do pisania".*
  Dziecko włącza się do recytacji wiersza podczas wymowy samogłosek.

  Jestem maszyną do pisania.
  Piszę litery i zdania:
  A A A A A A - miała pani psa,
  gdy pisała na maszynie,
  to ten piesek siedział przy niej
  ziewał - aaaaa....
  U U U U U U U... - bardzo nudno psu
  I I I I I I - patrzy pies na drzwi,
  inne pieski są na dworze,

a on z domu wyjść nie może,
warczy bo jest zły.

O O O O O O O..., kto to warczy, kto?
Kiedy pani skończy pracę,
wyprowadzi psa na spacer,
pójdzie razem z nią.

W pracy z dziećmi można wykorzystać również zagadki, opowiadania, rymowanki itp., które akcentują wyrazistą wymowę samogłosek.

- *Opowiadanie ilustrowane ruchem pt.: "Pory dnia":*
  Jest noc (dziecko przykuca, chowa buzię w dłoniach).
  Budzi się dzień (podnosi się, przeciąga, mówi: ooo...)
  Jest południe. Słońce świeci wysoko (wyciąga ręce do góry, mówi: aaa...)
  Słońce zachodzi i jest już nisko (przysiada i mówi: uuu...)
  Jest noc (siedzi z buzią ukrytą w dłoniach, mówi: eee...).

- *Zagadki*
  Dziecko słucha zagadek i odgaduje je, zwracając szczególną uwagę na wymowę samogłosek np.:

  Jedzie szosą, pędzi drogą,
  wiezie tatę, dziadka z brodą.
  Kierownica, cztery koła,
  czy już ktoś odgadnąć zdoła?
  (autobus)

  W nim pszczeli ród ma wosk i miód.
  (ul)

- *Ćwiczenia dykcyjne - powtarzamy zdania:*
  Ząb zupa zębowa, dąb zupa dębowa, ząb, zupa, dąb.
  Trębacz trąbi na wieży i nikt mu nie wieży.
  Łabędzia muśniecie zdjęło zaklęcie.
  Kłębi się kłębek w kłębowisku kłębków.
  Dręczył, dręczył aż w końcu się zmęczył.

Literatura źródłowa:
T. Gałkowski, G. Jastrzębowska (red.), „Logopedia. Pytania i odpowiedzi. Podręcznik akademicki", Opole 1999
https://przedszkolenowiny.pl/wp
eduSensus, Ćwiczeń stos i labiogramy

Opracowanie
Neurologopeda Alicja Janecka